

УДК 343.846 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-19>

Петро ХРЯПІНСЬКИЙ

доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри публічного права, Інститут гуманітарних і соціальних наук Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», пр. Дмитра Яворницького, 19, м. Дніпро, 49005, Україна

ORCID: 0000-0002-2894-1086

Вікторія ПАРХОМЕНКО

студентка, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», пр. Дмитра Яворницького, 19, м. Дніпро, 49005, Україна

ORCID: 0000-0003-1188-7623

Бібліографічний опис статті: Хряпінський, П., Пархоменко В. (2021). Стимулювання осіб до правомірної поведінки як засіб досягнення завдання в проекті нового кримінального кодексу України. *Law. State. Technology*, 3, 126–133, doi: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-19>

СТИМУЛЮВАННЯ ОСІБ ДО ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ ЗАВДАННЯ В ПРОЕКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У Проекті Кримінального кодексу України як завдання вказано забезпечення правовими засобами прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства, держави й міжнародного співтовариства від кримінальних правопорушень. Серед засобів його досягнення досліджується стимулювання осіб до правомірної поведінки.

Метою статті є визначення стимулювання правомірної поведінки як засобу забезпечення правовими засобами прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства, держави й міжнародного співтовариства від кримінальних правопорушень. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: 1) окреслення стимулювання правомірної поведінки в широкому сенсі як комплексу юридичного інструментарію, яким володіє кримінальне право як упорядник суспільних відносин; 2) визначення стимулювання у вузькому розумінні як позитивних засобів кримінально-правового інструментарію у вигляді заохочення, тому що стимулювання не може полягати в примусі до тієї чи іншої поведінки під страхом покарання; 3) довести, що засоби правового стимулювання (права, обов'язки, заохочення, заборони, покарання тощо), що комбінують у визначений законом спосіб, безпосередньо беруть участь у правовому регулюванні та правовому впливі.

Наукова новизна статті полягає в тому, що в ній уперше розглядаються системні питання стимулювання осіб до правомірної поведінки як засобу забезпечення правовими засобами прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства, держави й міжнародного співтовариства від кримінальних правопорушень. Доведено, що стимулювання до правомірної поведінки кримінально-правовими засобами здійснюється на індивідуальному, груповому та загальносоціальному ціннісно-орієнтовних і психологічних рівнях.

Зроблено висновок, що стимулювання правомірної поведінки як засобу забезпечення правовими засобами прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства, держави й міжнародного співтовариства від кримінальних правопорушень здійснюється на індивідуальному, груповому та загальносоціальному ціннісно-орієнтовних і психологічних рівнях. Основною формою реалізації є використання й дотримання всіма суб'єктами кримінально-правових приписів (права, обов'язки, заохочення, заборони, покарання, пробація тощо). Більшість громадян не вчиняють кримінальні правопорушення (злочини або проступки) у зв'язку зі своїми ціннісними установками та моральними принципами. Указана форма є основною, але не вичерпує правомірну кримінально-правову поведінку.

Ключові слова: засоби кримінально-правового інструментарію, завдання кримінального закону, права і свободи людини та громадянина, правомірна поведінка, стимулювання, дотримання кримінальних заборон, використання суб'єктивного права, позитивна посткримінальна поведінка.

Petro KHRIAPINSKIY

Doctor of Law, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Professor at the Department of Public Law, Institute of Humanities and Social Sciences of the Dnipro University of Technology, 19 Dmytro Yavornytskoho Avenue, Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0000-0002-2894-1086

Viktoriiia PARKHOMENKO

Student, Dnipro University of Technology, 19 Dmytro Yavornytskoho Avenue, Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0000-0003-1188-7623

To cite this article: Khriapinskiy, P., Parkhomenko, V. (2021). Stymuliuvannia osib do pravomirnoi povedinky yak zasib dosiahnennia zavdannia v proekti novoho kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Encouraging persons to right behavior as a means of achieving the task in the draft of the new criminal code of Ukraine]. *Law. State. Technology*, 3, 126–133, doi: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-19>

ENCOURAGING PERSONS TO RIGHT BEHAVIOR AS A MEANS OF ACHIEVING THE TASK IN THE DRAFT OF THE NEW CRIMINAL CODE OF UKRAINE

The draft Criminal Code of Ukraine sets as a task to ensure by legal means the rights and freedoms of man and citizen, the interests of society, the state and the international community from criminal offenses. Among the means to achieve it is the stimulation of individuals to lawful behavior.

The purpose of the article is to determine the promotion of lawful conduct as a means of legal protection of human and civil rights and freedoms, the interests of society, the state and the international community from criminal offenses. Realization of the set purpose provides the decision of such tasks, as: 1) delineation of stimulation of lawful behavior in a broad sense as a complex of legal tools which is possessed by criminal law as the organizer of public relations; 2) the definition of incentives in the narrow sense as positive means of criminal law tools in the form of encouragement, because incentives can not be to coerce a particular behavior under penalty of punishment; 3) to prove that the means of legal incentives (rights, responsibilities, incentives, prohibitions, punishments, etc.), which combine in the manner prescribed by law, are directly involved in legal regulation and legal influence.

The scientific novelty of the article is that for the first time it deals with systemic issues of encouraging individuals to lawful behavior as a means of legal protection of human and civil rights and freedoms, the interests of society, the state and the international community from criminal offenses. It is proved that the stimulation to lawful behavior by criminal law is carried out at the individual, group and general social value-oriented and psychological levels.

It is concluded that the promotion of lawful behavior as a means of legal protection of human and civil rights and freedoms, the interests of society, the state and the international community from criminal offenses, is carried out at the individual, group and general social value-oriented and psychological levels. The main form of implementation is the use and observance by all subjects of criminal law regulations (rights, responsibilities, incentives, prohibitions, punishments, probation, etc.). The main form of implementation is the use and observance by all subjects of criminal law regulations (rights, responsibilities, incentives, prohibitions, punishments, probation, etc.). The vast majority of citizens do not commit criminal offenses (crimes or misdemeanors) due to their values and moral principles. This form is the main, but does not exhaust the lawful criminal behavior.

Key words: *means of criminal law tools, tasks of criminal law, human and civil rights and freedoms, lawful behavior, stimulation, observance of criminal prohibitions, use of subjective law, positive postcriminal behavior.*

Актуальність проблеми. Робота над Проектом нового Кримінального кодексу України надихає на творчі пошуки інноваційних заходів і засобів протидії злочинам. Робоча група з питань розвитку кримінального законодавства під керівництвом Ю.В. Бауліна завершила обговорення Загальної частини й основних розділів Особливої частини нового Кодексу. Текст Проекту нового Кримінального кодексу (далі – КК) України опубліковано станом на 5 липня 2021 року (Проект нового Кримінального кодексу України). Звертає увагу нове завдання КК України, а саме: забезпечення правовими засобами прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства, держави й міжна-

родного співтовариства від кримінальних правопорушень. Указане завдання досягається шляхом: а) стимулювання осіб до правомірної поведінки; б) застосування кримінально-правових засобів; в) ресоціалізації й реінтеграції осіб, які вчинили кримінальні правопорушення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційним є посилання на «стимулювання осіб до правомірної поведінки», яке серед засобів досягнення завдання нового КК України вказане на першому місці, і таке розміщення не випадково. Правове стимулювання полягає в різномірному впливі на особистість чи групу, що формує соціально-корисну поведінку, у якій діалектично поєднуються суспільні й особисті

(групові) потреби та інтереси. Стимулюванню правомірної кримінально-правової поведінки присвятили праці такі вітчизняні правники, як Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.К. Гришук, В.О. Навроцький, В.В. Оксамитний, М.І. Панов, А.М. Шульга, А.М. Яценко та інші. Проте стимулювання правомірної поведінки як засобу забезпечення завдання нового Кримінального кодексу України окремо не досліджувалося.

Визначення мети дослідження. За мету ставиться визначення змісту стимулювання правомірної поведінки як засобу убезпечення правовими засобами прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства, держави й міжнародного співтовариства від кримінальних правопорушень. Реалізація поставленої мети передбачає окреслення змісту правомірної поведінки в широкому сенсі як комплексу юридичного інструментарію, яким володіє кримінальне право як упорядник суспільних відносин, а також у вузькому розумінні як позитивних засобів кримінально-правового інструментарію у вигляді заохочення, тому що стимулювання не може полягати і примусі до тієї чи іншої поведінки під страхом покарання. Довести, що засоби правового стимулювання (права, обов'язки, заохочення, заборони, покарання тощо) комбінують у визначений законом спосіб і безпосередньо беруть участь у правовому регулюванні та правовому впливі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слушним є зауваження, що стимулювальний вплив права полягає в юридичному визнанні, забезпеченні й заохоченні правомірних вчинків, корисних для суспільства, у їх моральному й матеріальному стимулюванні (Калюжний, Лапка, Пікуля, 2013: 23–24). Такий підхід до сутності стимулювання є найбільш поширеним, але не загальновизнаним. Позиції правників залежно від обсягу правового інструментарію, що використовується із цією метою, поділилися на три напрями. Так, перша група дослідників, у яку входять В.В. Оксамитний, О.І. Марцев, С.В. Полубинська та інші, вважає, що до стимулювальних заходів належить увесь комплекс юридичного інструментарію, яким володіє право як упорядник суспільних відносин. Друга група вчених, у складі В.М. Баранова, І.Е. Звечаровського, В.О. Навроцького та інших стверджує, що до стимулювальних належать як примусові (обов'язки, стягнення, заборони, покарання), так і заохочувальні засоби (права, пільги, привілеї, заохочення). На цих підставах пропонується виділяти позитивне й негативне правове стимулювання. Третя група правників, яка представлена Ю.В. Голиком, В.М. Кудряв-

цевим, В.В. Скибицьким та іншими, як стимулювальні визнають виключно позитивні засоби правового впливу: права, пільги, привілеї, заохочення тощо. Прихильники цього погляду підкреслюють, що сутність стимулювання не може полягати в тому, що особа примушується до тієї чи іншої поведінки під страхом покарання (Оксамитний, 1985: 11–12; Голик, 2006: 30; Навроцький, 2005: 104). На наш погляд, кримінально-правові засоби стимулювання (права, обов'язки, заохочення, заборони, покарання тощо), що комбінуються у визначений законом спосіб, беруть безпосередню участь у правовому регулюванні та впливі. Якщо правове регулювання можна визначити як здійснюване певною системою галузевих юридичних засобів упорядкування суспільних відносин, то правовий вплив – це взятий у розмаїтті та єдності увесь процес дії права на суспільне життя, свідомість і поведінку людей. Правовий вплив є більш об'ємним і більш різноплановим за правове регулювання. Відмінності цих близьких, але не тотожних правових категорій полягають, по-перше, у тому, що предмет правового регулювання значно вужчий. Правовий вплив включає також соціальні, світоглядні, морально-етичні, виховні та інші відносини, що безпосередньо не регулюються правом, але в той чи інший спосіб відчують його вплив. По-друге, правове регулювання завжди пов'язане з установленням юридичних прав та обов'язків суб'єктів, невиконання чи порушення яких забезпечується державним реагуванням. На відміну від цього, правовий вплив не передбачає чіткого визначення прав та обов'язків, а тим більше примусового нормування суспільних відносин. По-третє, правове регулювання безпосередньо здійснюється шляхом реалізації правовідносин, які як передумови виникнення мають норму права та виникають, змінюються й зникають у зв'язку з конкретними юридичними фактами. Правовий же вплив спирається не лише на норму права, а й на більш системні правові феномени, такі як інститут, галузь і право в цілому. Окрім того, щоб змінювати свідомість і поведінку людей, правовому впливу не обов'язково реалізовуватися у формі правовідносин і зумовлюватися юридичними фактами як підставами для їх реалізації. Отже, правове регулювання є частиною механізму дії права, яка характеризується спеціально-юридичним упорядкуванням поведінки та діяльності адресатів, але безпосередньо з ним не пов'язана. У результаті правового впливу формується ціннісна, світоглядна основа, визначаються суспільно корисні орієнтири діяльності учасників право-

відносин у досягненні вищезазначених завдань права. Проте сама ця діяльність і результати, що досягаються в процесі її здійснення, змістом правового регулювання не охоплюються й пов'язані з іншими ланками механізму дії права. Зазначені відмінності правового регулювання та правового впливу не повинні розглядатися як «нездоланна стіна», тому що в реальній дійсності правові вплив і регулювання знаходяться в органічній єдності. Правове регулювання є своєрідною основою та включає й інші різновиди правового впливу, наприклад, такі як інформаційний, мотиваційний, виховний вплив тощо. Зазначені різновиди правового впливу певною мірою збагачують правове регулювання.

У літературі неодноразово підкреслювалася різноплановість цих правових явищ (Косович, 2008: 24; Онищенко, 2004: 5). В основі стимулювання, як зазначає І.Е. Звечаровський, знаходяться дві органічно пов'язані ознаки: 1) об'єктивність стимулу, він є зовнішнім фактором впливу на особу; 2) суб'єктивність стимулу, він є активатором практичної поведінки особи. «Усе те, що приводить людей до діяльності, – підкреслює цей дослідник, – у соціальному сенсі має пройти через їхні голови, будь-який зовнішній вплив тільки в процесі складної психічної діяльності, пов'язаної із системою потреб особистості, перетворюється у внутрішні спонукання до дії» (Звечаровський, 1993: 74). Для дослідження стимулювання необхідно розглянути дію правових засобів у психологічно-мотиваційному зрізі. С.С. Алексєєв пропонує розглядає стимулювання в кількох ракурсах. «Не кажучи вже про те, – указував цей правник, – що стимулювання присутнє на інформаційному й ціннісно-орієнтовному впливі, воно, як і примус, характеризує в основному іншу площину – власне кажучи, юридичний вплив, тобто правове регулювання. Саме тут, у межах аналізу правового регулювання, якщо пов'язувати стимулювання та примус з різноманітним юридичним інструментарієм, розгляд цих засобів впливу на волю й свідомість людини має значну наукову цінність. Інформаційний і ціннісно-орієнтований вплив, з одного боку, примус і стимулювання – з іншого, неможливо досліджувати одночасно: частково перехреснюючись, вони належать до різних зрізів правового впливу» (Алексєєв, 1999: 146).

Стимулювання до правомірної поведінки засобами, що притаманне кримінальному законодавству, здійснюється на декількох ціннісно-орієнтовних і психологічних рівнях: індивідуальному, груповому та загальносоціальному.

Природно, що його визначення здійснюється через психологічні категорії, такі як збудження, спонукання, мотивація тощо. Певною мірою враховуючи викладені вище погляди вчених щодо стимулювання правомірної поведінки, співвідношення кримінально-правового регулювання та правового впливу, ми розглядаємо стимулювання до правомірної поведінки як засіб досягнення задекларованого завдання Проекту КК України в широкому та вузькому розумінні цього процесу. За цим до стимулювальних заходів належить цілісний комплекс юридичного інструментарію, яким володіє кримінальне право як упорядник відповідних правовідносин. На наш погляд, саме таке розуміння «стимулювання осіб до правомірної поведінки» закладено в проекті КК України робочою групою з питань розвитку кримінального законодавства. Під стимулюванням у вузькому сенсі необхідно розуміти позитивний процес, збуджувальний фактор, прагнення, спонукання, мотивування до правомірної, соціально-корисної поведінки. На відміну від стимулюючих норм, кримінально-правові заборони відіграють роль «антистимулу» – гальмівного фактору, що обмежує особу у визначених законом рамках поведінки. Вони забороняють учиняти протиправні дії під страхом кримінального покарання. Дихотомія «дозвіл – заборона», «позитивне – негативне», «заохочення – покарання» у свідомості існує як структура психічної активності людини. В.М. Бехтерев указував на заборони та стимули як вирішальні фактори впливу на мозок людини. «Щодо діянь і вчинків людини, – писав цей учений, – є соціальні гальма у вигляді заборон з боку старших у родині, з боку носіїв влади, з боку звичаїв, правил порядності, моди, законів, суспільної думки. Ці гальма накладають відповідні обмеження на людину, змушують її триматися в межах, не допускати конфліктів з навколишнім середовищем, а якщо вони з'явилися, сприяти можливому їх обмеженню та попередженню на майбутнє. З іншого боку, поряд із гальмами є й соціальні стимули у вигляді схвалення старших, високої оцінки вчинків, суспільної думки та інших різноманітних заохочувальних заходів. Саме ці стимули й спонукують людину до діяльності на користь інших, на користь суспільства в цілому, іноді навіть шкодячи особистим інтересам» (Бехтерев, 1928: 304). Саме такий погляд, на наш погляд, більш гармонійно узгоджується з правовими обмеженнями та правовими стимулами як основними соціальними регуляторами поведінки особи. Зовнішній вплив на волю і свідомість людей за допомогою права може здійснюватися в різний спосіб, але

в цілому зводиться до двох основних методів: імперативного методу заборони визначення кримінальних правопорушень, реалізація якого забезпечується застосуванням правових заходів примусу, і диспозитивного методу стимулювання заохоченням соціально корисних різновидів поведінки (Велика українська юридична енциклопедія, 2017: 234).

Отже, правомірна кримінально-правова поведінка полягає насамперед у тому, що громадяни не вчиняють кримінальні правопорушення (злочини або проступки), об'єктивні та суб'єктивні ознаки (склад правопорушення) яких передбачаються чинним кримінальним законодавством. Принагідно ще раз зауважимо, що громадяни в більшості не роблять цього у зв'язку зі своїми ціннісними установками, моральними принципами, у тому числі дотримуючись основних заповідей православ'я. Разом із тим не складно побачити, що вказана правомірна кримінально-правова поведінка є правомірною бездіяльністю (Голубовський, 2012: 71–72). Із цієї точки зору правомірна бездіяльність не має занадто складної психоемоційної та фізичної або поведінкової внутрішньої структури. Вплив кримінальних заборон на свідомість громадян здійснюється на інформаційно-психологічному рівні й реалізується в повсякденній законослухняній поведінці. Зміст такого впливу не є однорідним. Виділяють три категорії громадян щодо їх ставлення до кримінально-правових заборон: а) громадяни, які не вчиняють злочинів, дотримуються кримінально-правових заборон у зв'язку з твердими моральними переконаннями й високими позитивними особистими якостями; б) громадяни, які утримуються від учинення злочинів, дотримуються кримінально-правових заборон під потенційною загрозою кримінальної відповідальності й покарання; в) громадяни, які ігнорують кримінально-правові заборони, скоюють злочини, усвідомлюючи загрозу кримінального покарання (Капітанська, 2002: 19). Разом із тим для більшості законослухняних громадян, які становлять першу з визначених груп, зміст кримінально-правових заборон не є основним соціальним регулятором поведінки. Кримінальний закон, установлюючи протиправні діяння й підтримуючи їх загрозою покарання, тільки посилює негативне ставлення громадян до подібних вчинків і сприяє ще більшому ствердженню їх у своїх переконаннях. Якщо ж додати до цього другу категорію громадян, то можна дійти висновку, що не з кримінального закону починається процес виховного впливу на свідомість громадян. Кримінальний закон, будучи

універсальним, не може діяти настільки вибірково, щоб виявляти й персонально впливати на осіб, схильних до вчинення протиправних діянь. Суб'єктами законослухняної поведінки в кримінально-правовому сенсі є всі особи, які в силу виконання визначених соціальних ролей у суспільних відносинах, урегульованих та охоронюваних законом, поведуться правомірно, а не тільки ті, кого від учинення протиправного діяння утримує загроза застосування покарання, тобто потенційні суб'єкти кримінальних правопорушень.

До правомірної поведінки, що стимулюється у визначений кримінальним законом спосіб, відноситься також використання суб'єктивного права, службових обов'язків і дозволів. У статті 2.7.1 Проекту КК України закріплено поняття обставин, що виключають протиправність діяння: «Обставиною, що виключає протиправність діяння, є дія або бездіяльність, яка: а) заподіює шкоду, б) є правомірною, тобто вчинена при використанні особою свого суб'єктивного права, виконанні юридичного обов'язку або здійсненні державно-владних повноважень, і в) відповідає умовам, передбаченим Конституцією України, цим Розділом, іншим законом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України». Нормами, що стимулюють осіб до правомірної поведінки, є ст. 2.7.2 КК України «Необхідна оборона»; ст. 2.7.3 «Використання захисного засобу, що вражає автономно»; ст. 2.7.4 «Затримання особи, яка вчинила протиправне посягання»; ст. 2.7.5 «Крайня необхідність»; ст. 2.7.6 «Виправданий ризик»; ст. 2.7.7 «Заподіяння шкоди за згодою особи»; ст. 2.7.8 «Заподіяння шкоди під час занять спортом»; ст. 2.7.9 «Виконання професійних або службових обов'язків»; ст. 2.7.10 «Виконання законного наказу або розпорядження»; ст. 2.7.11 «Суперечність (колізія) обов'язків»; ст. 2.7.12 «Виконання спеціального завдання із запобігання чи розкриття злочинів організованої групи»; ст. 2.7.13 «Застосування фізичного впливу, спеціальних засобів, зброї»; ст. 2.7.14 «Помилка щодо обставини, яка виключає протиправність діяння».

Правомірною поведінкою також є остаточне припинення суб'єктом злочину за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, а саме: ст. 2.4.4 «Добровільна відмова при незакінченому злочині»; ст. 2.4.5 «Добровільна відмова при незакінченому злочині, вчиненому у співучасті». До правомірної поведінки, що стимулюється у визначений кримінальним законом спосіб, відноситься також позитивна

постримінальна поведінка у вигляді дійового каяння в учиненому кримінальному правопорушенні, у тому числі неповнолітніх осіб, а саме: ст. 3.2.2 «Обставини, які пом'якшують покарання за злочин та проступок: а) добровільне зізнання особи органу державної влади чи органу місцевого самоврядування про вчинене кримінальне правопорушення; б) сприяння розкриттю та розслідуванню кримінального правопорушення; в) розкаяння у вчиненому кримінальному правопорушенні; г) надання допомоги потерпілій особі після вчинення кримінального правопорушення; д) добровільна реституція та компенсація». Певною мірою стимулювання до правомірної поведінки ставиться на меті новітнього інституту пробації (Коломієць, 2016: 115). Пробацією є контрольні, реінтеграційні та наглядові засоби, що передбачають обмеження в реалізації прав чи свобод людини й застосовуються судом до особи, засудженої за вчинення злочину, з метою убезпечення суспільства та спонукання цієї особи до правослухняної поведінки (ст. 3.4.1 Проекту КК).

У розділі 3.3 «Звільнення від покарання» проекту КК передбачено стимулювання до правомірної посткримінальної поведінки особи після вчинення кримінального правопорушення. Держава відмовляється застосовувати покарання до особи, засудженої за вчинення кримінального правопорушення, за наявності підстав, передбачених кримінальним законом. Видами звільнення від покарання є: а) непризначення покарання; б) невиконання призначеного покарання; в) відстрочення виконання призначеного покарання; г) зупинення виконання покарання. Не призначається покарання особі, яка вперше вчинила проступок або злочин 1–2 ступенів, якщо вона: а) щиро покаялася, б) добровільно здійснила реституцію та/або компенсацію; в) примирилася з потерпілою особою. Не призначається покарання особі, яка вперше вчинила проступок або злочин 1–2 ступенів, якщо вона: а) щиро покаялася, б) сприяла розкриттю й розслідуванню кримінального правопорушення; в) добровільно здійснила компенсацію шкоди, завданої територіальній громаді або державі; 5) непризначення покарання у зв'язку з позитивною поведінкою особи після вчинення кримінального правопорушення (ст. 3.3.2 КК). Не призначається покарання особі, яка вперше вчинила проступок або злочин 1–2 ступенів, якщо вона: а) щиро покаялася, б) добровільно здійснила реституцію та/або компенсацію; в) примирилася з потерпілою особою. Не призначається покарання особі, яка вперше вчинила проступок або злочин 1–2 ступенів, якщо вона:

а) щиро покаялася, б) сприяла розкриттю й розслідуванню кримінального правопорушення; в) добровільно здійснила компенсацію шкоди, завданої територіальній громаді або державі. Не призначається покарання особі, яка вперше вчинила злочин, передбачений ст. ст. 110-2, 111, 114, 258 (у частині погрози), 258-5 цього Кодексу, за відсутності ознак складу злочину, що підвищують тяжкість злочину (ст. ст. 2.1.12, 2.1.15, 2.1.16, ст. книг 4–8 цього Кодексу), якщо вона: а) добровільно повідомила про вчинення злочину орган правопорядку, б) щиро покаялася; в) до повідомлення їй про підозру сприяла розкриттю й розслідуванню злочину, у результаті чого було відвернено настання шкоди від злочину. Не призначається покарання особі (крім організатора), яка вперше вчинила злочин, передбачений ст. ст. 255, 258-3, 260 цього Кодексу, за відсутності ознак складу злочину, що підвищують тяжкість злочину (ст. ст. 2.1.12, 2.1.15, 2.1.16, статті книг 4–8 цього Кодексу), якщо вона: а) добровільно вийшла з незаконної групи (організації, формування), б) добровільно повідомила про створення незаконної групи (організації, формування) орган досудового розслідування або прокурора, в) щиро покаялася; г) до повідомлення їй про підозру сприяла розкриттю злочину й отриманню доказів його вчинення. Не призначається покарання особі, яка вперше вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. ст. 199, 204, 216, 224, 227, 263, 263-1, 265, 265-1, 267-1, 268, 307, 309, 311, 321, 321-1 цього Кодексу (за винятком збуту предметів, незаконний обіг яких є кримінальним правопорушенням), за відсутності ознак складу злочину, що підвищують тяжкість злочину (ст. ст. 2.1.12, 2.1.15, 2.1.16, ст. книг 4–8 цього Кодексу), якщо вона: а) добровільно повідомила про вчинення кримінального правопорушення орган правопорядку, б) щиро покаялася, в) добровільно видала органу правопорядку предмет, щодо якого вона здійснювала незаконні дії; г) указала джерело його набуття чи іншим чином сприяла розкриттю кримінального правопорушення й отриманню доказів його вчинення, інші випадки, передбачені ч. ч. 6–9 цієї статті. Вирішення питання про непризначення покарання у зв'язку з позитивною поведінкою особи після вчинення кримінального правопорушення, у випадках, передбачених частиною 1 цієї статті, здійснюється на підставі угоди про примирення, а у випадках, передбачених частинами 2–9 цієї статті, на підставі угоди про співпрацю.

Підсумовуючи, доходимо **висновку**, що стимулювання правомірної поведінки як захід

убезпечення правовими засобами прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства, держави й міжнародного співтовариства від кримінальних правопорушень здійснюється на індивідуальному, груповому та загальносоціальному ціннісно-орієнтовних і психологічних рівнях. Основними формами реалізації є дотримання, виконання, використання й застосування суб'єктами кримінально-правових правовідносин прав, обов'язків, заохочень, заборон, покарань, пробації тощо. Більшість громадян не вчиняють кримінальні правопорушення (злочини або проступки) у зв'язку зі своїми ціннісними установками та моральними принципами. Указана форма є основною, але не вичерпує правомірну кримінально-правову поведінку. У Проекті КК України правомірна поведінка

передбачається також у формах заподіяння шкоди правам чи правоохоронюваним інтересам особи, інтересам суспільства чи держави з метою відвернення загрожуючого чи припинення наявного протиправного посягання; остаточного припинення суб'єктом злочину за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо при цьому він усвідомлює можливість закінчення злочину; щирої каяття особи, добровільної реституції та/або компенсації, примирення з потерпілою особою, сприяння розкриттю й розслідуванню кримінального правопорушення, добровільної компенсації шкоди, завданої територіальній громаді або державі та іншої, визначеної в законі, позитивної поведінки особи після вчинення кримінального правопорушення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Проект нового Кримінального кодексу України станом на 05.07.2021. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.
2. Калюжний Р.А., Лапка О.Я., Пікуля Т.О. Правові стимули в механізмі правового регулювання : монографія. Київ : МП Леся, 2013. 204 с.
3. Оксамытный В.В. Правомерное поведение личности : монография. Киев : Наукова думка, 1985. 176 с.
4. Голик Ю.В. Уголовное право как система, стимулирующая позитивное поведение. *Весь мир живет до тех пор, пока живет память человека* : сборник науч. статей / под ред. В.С. Комиссарова. Москва : Моск. гос. ун-т, 2006. С. 28–34.
5. Навроцький В.О. Посткримінальна поведінка: поняття, види, правове значення. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики* : щоріч. бюл. Київ : КЮІ ХНУВС, 2005. Вип. 10. С. 99–110.
6. Косович В. Правовий вплив і правове регулювання: критерії розмежування. *Вісник Львівського університету. Серія «Юридична»*. 2008. Вип. 46. С. 21–25.
7. Онищенко Н.М. Правове регулювання та правовий вплив: поняття, взаємозумовленість та відмінність. *Держава і право*. 2004. Вип. 25. С. 3–5.
8. Звечаровский И.Э. Посткриминальное поведение: понятие, ответственность, стимулирование : монография. Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1993. 128 с.
9. Алексеев С.С. Философия права: история и современность: Проблемы, тенденции, перспективы : монография. Москва : Норма, 1999. 329 с.
10. Бехтерев В.М. Мозг и его деятельность : науч. издан. Москва-Ленинград : Госиздат, 1928. 327 с.
11. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : Право, 2017. Том 17 : Кримінальне право / ред. В.Я. Тацій, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. 1064 р.
12. Голубовський В.Є. Правомірна поведінка: теоретико-методологічний аспект дослідження. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 68–72.
13. Капітанська С.А. Роль правомірної поведінки в процесі реалізації громадянами суб'єктивних прав та виконання юридичних обов'язків. *Вісник Хмельн. ін-ту регіонального управл. і права* : збірник наук. праць. 2002. Спецвип. № 1. С. 18–19.
14. Коломієць Н. Стимулювання правослужняної поведінки в кримінально-виконавчому праві. *Национальный юридический журнал: теория и практика (Республика Молдова)*. 2016. Апрель. С. 113–116.

REFERENCES:

1. Proekt novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrayiny stanom na 05.07.2021 r.. (2021) Tekst : Elektronnyy resurs : <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> [in Ukrainian].
2. Kalyuzhnyy R.A., Lapka O.YA., Pikulya T.O. (2013) Pravovi stymuly v mekhanizmi pravovoho rehulyuvannya : monohr. K.: «MP Lesya», 2013. 204 s. [in Ukrainian].
3. Oksamytnyy V.V. (1985) Pravomernoe povedeniye lychnosty : monohr. Kyev: Naukova dumka, 1985. 176 s. [in Russian].

4. Holyk U.V. (2006) Uholovnoe pravo kak systema, stymulyruyushchaya pozytyvnoe povedenye // *Ves myr zhyvet do tekh por, poka zhyvet pamyat cheloveka : sborn. nauch. stat.* Pod red. V.S. Komyssarova. M.: Mosk. hos. un-t, 2006. S. 28–34 [in Russian].
5. Navrotsky V.O. (2005) Postkryminalna povedinka: ponyattya, vydy, pravove znachennya // *Problemy penitentsiarnoyi teorii i praktyky : shchorich. byul.* K.: KYUI KHNUVS. 2005. Vyp. 10. S. 99–110 [in Ukrainian].
6. Kosovych V. (2008) Pravovyy vplyv i pravove rehulyuvannya: kryteriyi rozmezhuvannya // *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya yurydychna.* 2008. Vyp. 46. S. 21–25 [in Ukrainian].
7. Onyshchenko N.M. (2004) Pravove rehulyuvannya ta pravovyy vplyv: ponyattya, vzayemozumovlenist' ta vidminnist' // *Derzhava i pravo.* 2004. Vyp. 25. S. 3–5 [in Ukrainian].
8. Zvecharovskyy Y.É. (1993) Poskryymynalnoe povedenye: ponyatyte, otvetstvennost, stymulyrovanye : monohr. Yrkutsk: Yzd-vo Yrkut. un-ta, 1993. 128 s. [in Russian].
9. Alekseev S.S. (1999) Fylosofyya prava: ystoryya y sovremennost: Problemy, tendentsyy, perspektyvy : monohr. M.: Norma, 1999. 329 s. [in Russian].
10. Bekhterev V.M. (1928) Mozh y eho deyatelnost : nauch. yzdan. M.-L.: Hosyzdat, 1928. 327 s. [in Russian].
11. Velyka ukrayinska yurydychna entsyklopediya. (2017) U 20-ty tomakh. Tom 17. Kryminalne pravo. Red. 17-ho tomu: Tatsiy V.Y., Borysov V.I., Tyutyuhin V.I. ta in. Kharkiv: Pravo. 2017. 1064 r. [in Ukrainian].
12. Holubovskyy V.Y. (2012) Pravomirna povedinka: teoretyko-metodolohichnyy aspekt doslidzhennya // *Chasopys Kyivskoho universytetu prava.* 2012. № 1. S. 68–72 [in Ukrainian].
13. Kapitanska S.A. (2002) Rol pravomirnoyi povedinky v protsesi realizatsiyi hromadyanamy subyektivnykh prav ta vykonannya yurydychnykh obovyazkiv // *Visnyk Khmel'n. in-tu rehionalnoho upravl. i prava : zb. nauk. prats.* 2002. Spetsvyp. № 1. S. 18–19 [in Ukrainian].
14. Kolomiyets N. (2016) Stymulyuvannya pravoslukhnyanoyi povedinky v kryminalno-vykonavchomu pravi // *Natsyonalnyy yurydycheskyy zhurnal : teoryya y praktyka (Respublyka Moldova).* April, 2016. S. 113–116 [in Ukrainian].